

Окремі аспекти історико-правового осмислення традиції парламентаризму, його бікамеральних інститутів на етапі Середньовіччя. Еволюція власного і запозиченого досвіду у сфері державотворення і правотворення України

У статті досліджуються впливи на еволюцію і осмислення власного і запозиченого історико-правового досвіду українців у сфері державотворення і правотворення, історіософського переосмислення традицій парламентаризму, його бікамеральних конструкцій на певному етапі Середньовіччя.

Ключові слова: впливи, еволюція, досвід, державотворення, правотворення, парламентаризм, бікамералізм.

Т.А. Француз-Яковець
кандидат юридических наук, доцент,
ВУЗ «Університет економіки и права «КРОК»

Отдельные аспекты историко-правового осмысления традиции парламентаризма, его бикамеральных институтов на этапе Средневековья. Эволюция собственного и заимствованного опыта в сфере создания государства и права Украины

В статье исследуется воздействие на эволюцию и осмысливание собственного и заимствованного историко-правового опыта украинцев в сфере государствообразования и правотворения, историсофского переосмысления традиций парламентаризма, его бикамеральных конструкций на определенном этапе Средневековья.

Ключевые слова: влияния, эволюция, опыт, государствообразование, правотворение, парламентаризм, бикамерализм.

*T. Frantsuz-Yakovets
PhD in Law, Decent,
“KPOK” University*

Certain Aspects of the Historical and Legal Understanding of the Traditions of Parliamentarism, its Bicameralisms Institutions During the Middle Ages. The Evolution of the Own and Borrowed Experience in the Sphere of State and Law of Ukraine

The article examines the influence on the evolution and understanding of the own and borrowed historical and legal experience of Ukrainians in the field of state-building and law-making, historiosophical re-thinking of the traditions of parliamentarism, its bicameral structures at a certain stage of the Middle Ages.

Key words: *influences, evolution, experience, state-building, law-making, parliamentarism, bicameralism.*

Постановка проблеми

Невід’ємною складовою української історико-правової традиції є інститут парламентаризму і його бікамеральні інституції. Дискусійність, неоднозначність поглядів на такі процеси, рудименти советизації генетичної заангажованості поколінь, вияв різних оцінок проводяться у визначенні та поданні історико-правових фактів і явищ. Необхідність у наукових пошуках бачити площини і способи осмислення системи європейських цінностей і мотивацій через призму з українським народом, правильно усвідомлювати найсуттєвіші явища й історико-правові процеси є цілком логічним у реаліях сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз пошуків площини бачення і способів осмислення системи європейських мотивацій і цінностей, перспективи поглядів у минулому, що століттями перепліталось спільною історією, реальне усвідомлення найсуттєвіших явищ та історичних процесів, що складають історико-правову основу і відповідну традицію нашої держави, вияви різних оцінок істо-

ричного процесу, явищ та фактів є цілком логічним. Окремі аспекти цієї проблематики, що є теоретичною основою статті, ми знаходимо у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема: В.М. Іванова, Є. Ключковського, В.С. Куйбіди, П. Кралюка, П. Кролля, П.П. Музиченка, М. Старнавської, О.Л. Рогачевського, М.А. Слюсаренко та інших. Фрагментарність, різноманітність, існування суперечливих, а іноді діаметрально-протилежних поглядів з окресленої проблематики спонукають до даного дослідження.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Недостатність відповідно джерельно підкріплених і новітньо потрактованих медієвістичних студій над польсько-литовськими, українсько-руськими теренами є надзвичайно важливою з цієї проблематики, зокрема у дослідженні перелік тамтешніх суспільств упродовж зазначених століть, а також ґрунтовні, багатоаспектні опрацювання проблем, матеріальної, духовної, політичної, наукової культур, сюжетів, дотичних державних спільнот.

Формулювання цілей статті

Існування дослідницьких недопрацювань та відкритих питань дають підстави до певного і значно повнішого осмислення і синтезу проблематики. Мова йде не тільки про брак монографічних джерел, наукових студій, але й різні усталені погляди, які повторюються в історіографічній традиції кожним черговим поколінням, виростаючи до рівня «аксіом». Заангажованість, односторонність поглядів і оцінок, незнання неминуче спотворює історію. Мова про ключові значення самих основ національних культур: української, польсько-литовської, їх місце в історії Європи, новий погляд у глибинному, науковому, інтелектуальному сенсі, як пропозиція – гіпотеза з даної проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження

Постійний пошук, дослідження оптимальної, дієвої, демократичної парламентської моделі в сучасній Україні свідчать не лише про інновації у сфері правотворення, парламентаризму, а й належну увагу до інституту бікамералізму як невід'ємної складової української правової традиції.

Цілком реалістично, що до цього має свої науково обґрунтовані історичні засади і Магдебурзьке право, і підкорення Галицької Русі у 1340 р. Ці процеси мали реальний вплив на еволюцію цивілізаційного підходу й осмислення як власного, так і запозиченого історико-правового досвіду українців у сфері державотворення і правотворення, історико-філософського осмислення традиції парламентаризму, його бікамеральних інституцій на етапі Середньовіччя. Це знаходить своє підтвердження і послідовність у наступних етапах державотворення в Україні: в часи Запорізької Січі, Гетьманщини (наприклад, «Пакти і конституції законів та вольностей війська Запорізького») і у проєктах п. Пестеля, проєктах «Конституції» М. Муравйова, державотворчій традиції Кирило-Мефодіївського товариства, проєктах конституції М. Драгоманова, М. Грушевського і т.д. Тому, на наш погляд, не можна окреслювати колонізацію тільки

як негативний вплив на українство. Потрібно у пошуках бачити площини, способи осмислення системи європейських цінностей, мотивацій. Бачити перспективу поглядів минулого, що століттями було сплетене з нашим народом, усвідомлювати найсуттєвіші явища та історичні процеси, що складають історію нашої держави і є виявом різних оцінок історичного процесу й відповідних дискусій, які проводяться у визначенні різних історичних явищ та фактів. Цілком логічною у такому контексті є думка відомого європейського дослідника, польського професора, директора інституту Центрально-Східної Європи Єжи Клочковського: «Подолання бар'єрів так витлумаченого кордону культурної зустрічі на різних рівнях та усіх ділянках життя – з релігійними включно формулюють капітальну дослідницьку проблему, що все виразніша перед нами. Просування русько-литовських земель до західно-латинського цивілізаційного кола упродовж XIV-XV ст. набуває дедалі більшого розмаху, призводячи до появи низки своєрідних культурних форм, більш чи менш вдалого поєднання різнорідних елементів, творчих пошуків та спроб» [1, с. 14].

Історико-теоретичні інтереси зазначених аспектів становить думка польської дослідниці-вченого М. Старнавської, що експансія у східному напрямку, включення Галицької Русі до Польського Королівства не були випадковими, оскільки за впливи у цій багатій країні уже з XIII ст. боролися краківські князі та королі Угорщини, але в середині XIV ст. вона стала частиною Польського Королівства [2, с. 41].

Слід звернути увагу, узагальнено зазначаючи, що такий ситуаційний процес, у конкретному історико-правовому контексті, представляє історико-теоретичний інтерес. Вхід до складу Польського Королівства Галицької Русі разом з Поділлям, створення союзу Польщі та Литви, Польсько-Литовська експансія у східному напрямку принесли не лише панування над новими русинськими (українськими) землями, впливи над Чорним морем (Молдова, Волощина), але і докорінно змінили співвідношення сил у Центральній та

Східній Європі. На цих територіях стираються межі одноманітності у державно-правовому мисленні, етнічному, релігійному і культурному сенсах, змінюється їх характер. Постає проблема реальної багатокультурності, багаторелігійності. Проникнення і переплетення західних цивілізацій, культур, інтелектуального життя зі сферами східних культур, ментальності й мислень, віросповідань, інтелекту, зумовлюють і породжують своє вираження та подальші історико-правові традиції правових підходів, конструкцій, мають тенденцію до інтеграційних процесів, що має вплив на історико-правову спадщину, зокрема, у питаннях парламентських інституцій, організації парламентів. Польсько-литовське князівство, як і Галицька Русь, у результаті експансії загалом спричиняються до постання нових викликів у політиці, державотворенні, появи різних правових форм, засад і окреслень, перебиранні певних взірців ладу, визнання шляхетських прав і т.д. Свій історичний відбиток та уніфікацію, зокрема у Галицькій Русі, а пізніше Поділлі та Лівобережжі, історичних українських землях, дають створення мережі католицьких костелів, міста отримують німецьке право, яке у своїй основі побудоване на Римському класичному праві, про що зазначалось вище (Магдебурзьке право). З часом, міста та інші населені пункти заселяються міщанами німецького, литовського, польського походження, які прибували із західних земель, та отримують земельні наділи, інші маєтності й привілеї, будують фабрики, заводи тощо. Цілком логічною, у даному контексті, є думка відомого політика, державника і дослідника В. Куйбіди: «Спустошена постійними набігами монголо-татар, значна частка державної території перебувала у стані тривалого соціально-економічного занепаду і лише надання вольностей для поселенців із заходу ставало гарантією швидкого виходу держави з такої руїни. За короткий час міста з магдебурзьким правом перетворились в «оази економічного процвітання» і стали основними джерелами надходжень ресурсів для відбудови зруйнованої соціально-економічної інфра-

структури держави в цілому» [3, с. 32-33].

Слід зауважити, що більшість населення земель, які підпали під експансію, залишились при своїй вірі та культурі. Проблеми полікультурності, багаторелігійності мали свої проблеми і відповідні впливи.

Дослідження прототипів українського парламенту, історико-правової спадщини, яка через віки пройшла через генетичну глибинну природу сутності українського народу, його історико-правових традицій, звертає нашу увагу до джерельної бази, яка існувала у досліджуваній нами період на даному етапі державотворення. Визначною джерельною історико-правовою скарбницею стародавнього Руського права Давньої Русі є збірка законів «Руська Правда», яку в дослідженні датують XI-XII ст. і яка відома як перша збірка законів. Цей документ знайшов свою акумуляцію у подальшому кодифікуванні законів, зокрема, «Литовських статутів». Своєрідним індикатором є думка О. Рогачевського стосовно того, що Магдебурзьке право має давньоруське походження [4, с. 254] (виникло у XIII ст., скасоване в Україні у 1831 році Указом царя Миколи I).

Зазначені вище історико-юридичні пам'ятки є спільним надбанням, і роль української нації є немалою, чим можна і треба пишатися та визначати у наукових констатаціях. Історико-теоретичний синтез прямо чи опосередковано доводить, що інститути парламентаризму, їх конструкційні моделі є характерною історико-правовою ознакою української спільноти – територіальної громади, що створює науково обґрунтовані історичні засади сучасного підходу до парламентаризму, його історичного коріння та традицій. Для такого дослідження обмежимось лише констатацією вищеокреслених історико-правових джерел, не заглиблюючись у деталі, адже це тема окремого дослідження.

Значний історико-теоретичний інтерес, з погляду державотворення і правотворення як невід'ємної складової української правової традиції, до парламентських інституцій викликають думки вченого, дослідника П. Кралука, які стосуються досліджуваного етапу. Зокрема, він кон-

статуе: «В українській історіографії, як і у російській, литовській, польській, мало уваги приділяється піввіковій війні на нинішніх західноукраїнських землях, яка велась з 1340 по 1394 роки. В горнилі цієї війни загинуло Руське князівство (чи королівство), яке можна рахувати давньою Українською державою. І якщо столітня війна визначила на значний час геополітичне обличчя Західної Європи, то згадана війна визначила обличчя Європи Центрально-Східної».

Ми можемо констатувати, що боротьба за руську спадщину продовжувалась з 1340 до середини 90-х років XIV століття. Умовною датою її закінчення можна рахувати 1394 рік. Вона мала декілька етапів. Перший – 1340-1349 – коли польський король Казимір III захотів завоювати Руські королівства, але потерпів поразку. Другий – 1349-1366 рр. У цей час відбулась дезінтеграція Руського королівства. Землі Галичини і частково Волині відійшли до Польського Королівства, а більшою частиною Волині заволоділи литовські князі з династії Гедеміновичів. Третій – 1366-1382 рр., коли збройна боротьба велась між Польщею та Угорщиною, з одного боку, і литовськими князями, з другого, за територію на кордоні між Галичиною і Волинню. Четвертий етап – 1382-1394 рр. – часи завершальної і остаточної інкорпорації Галичини у склад Польського Королівства, а Волині, Поділля, Київщини і Сіверщини – до складу Великого князівства Литовського. Незважаючи на руйнацію Руського королівства, його культурні та політичні традиції частково збереглись і продовжували своє існування [5, с. 15].

У контексті нашого дослідження актуальними є думки, які знаходять своє вираження в обґрунтуванні історичних засад парламентських інституцій, бікамеральної організації парламентів, історіософського осмислення традицій бікамералізму відомої польської дослідниці М. Старнавської. Окреслюючи впливи на історію наших суспільств, їх ментальність, набутий досвід, вона звертає увагу не генеалогічне дерево династії Рюриковичів, від періоду хрещення Русі до монгольської навали

XIII століття, що дає багато цікавих відомостей про політичні і культурні кола, з якими Рюриковичі охоче зближувалися, мали родинні зв'язки з володарями Польщі – П'ястами, які складали значну частину політичних і родинних зв'язків Рюриковичів. Варто звернути увагу на те, що Рюриковичі з X по XIII століття дуже часто укладали зв'язки з європейськими династіями латинського культурного кола. Безпосереднє сусідство держави П'ястів з Київською Руссю спричинилося до того, що східна (візантійська) культура проникла на польські землі – зокрема, в пізньосередньовіччя. Неминучим був також процес проникнення латинської культури на Руські землі. У польській історіографії зазначається відкритість і толерантність польських володарів щодо русинів і православ'я [2, с. 41-49].

На наш погляд, багатьом дослідникам і політикам давно пора відійти від нарядувань заідеологізованості і рудиментів радянщини. Вони стереотипно насаджувались у свідомість та ментальність «хомосоветікуса» (HomoSoveticus), переслідуючи основний принцип «розділяй і володарюй». Знищити спільну історію і культуру, натравити народи один на одного, перекручуючи спільну історію в ім'я процвітання «комуно ненажерливої» ідеї і політики. Реалії сьогодення на сході України говорять самі за себе. Цікавий і популярний підхід сьогодні щодо започаткування альтернативної історії, зокрема альтернативних сценаріїв, їх багатоваріантності розвитку, які дають підстави для свідомого мислення і діалогу про спільну історію, знання у формі узагальнення історії. Зрозуміти невідомі і свідомо сфальсифіковані події минулого, що повинно сприяти виправленню ситуації у знанні історії, формувати відповідну громадсько-патріотичну позицію, слугувати суттєвим елементом процесів побудови розвинутої стабільної демократії. Функцією сучасності завжди є суперечки про минуле, незалежно від історичного багажу, його оцінки, рефлексій на ті чи інші бачення і розуміння стосовно розмаїтих фактів та явищ у історичному процесі. Досить ха-

рактерним та показовим прикладом у цьому контексті є історіографія Польщі, де дослідники і вчені зазначають відкритість та толерантність відносин того часу поляків, литовців, русинів, їх родинні зв'язки, культурні, політичні, господарські. Протилежний погляд ми зустрічаємо в українській історіографії.

Досліджуючи й окреслюючи становлення та розвиток бікамеральної системи на цьому етапі розвитку в зазначеній історичний період, на землях польської шляхетської держави, де в результаті експансії значна територія сучасних українських земель і її населення увійшла до складу Польського Королівства, звертаємось до досліджень М. Старнавської, яка зазначає: «Внаслідок включення до складу країни територій, що належали до сфери східної культури і були населені сповідниками православ'я, Польське Королівство втратило свій дотепер одноманітний у релігійному, етнічному, культурному сенсах характер [2, с. 41-49].

Отже, питання багатокультурності, багаторелігійності, державотворення, політичних традицій і уподобань стає важливим фактором, що зумовлює історико-правові явища і процеси, які дають можливість формувати сучасне розуміння традиції бікамералізму в історичному поступі Української держави. Наукова констатація неперервності традицій бікамералізму органічно поєднується у конкретних історичних практиках своєї реалізації. Цілком не відповідає твердження низці вітчизняних і зарубіжних дослідників, політиків, учених, що традиція бікамералізму не є характерною для історії України, саме така альтернатива, яка запропонована у цьому дослідженні, свідомо дає нам можливість зрозуміти генетичні закономірності, традиції історичного поступу такої інституції, її історичну унікальність та визначеність, еволюцію й механізми наповнення конкретним історико-правовим змістом та існуючі шляхи формалізації у сучасних підходах до такої інституції. Подальша наукова констатація дає можливість акумулювати, узагальнити і осмислити історико-правові ідеї та традиції бікамеральних

практик створення й побудови прототипів сучасних бікамеральних парламентів на теренах сучасної України на різних етапах свого становлення, про що буде іти мова далі.

У даному контексті цілком логічно з погляду історико-правових явищ і процесів, зазначає В.М. Іванов, що український народ у перший державний період (Княжа Україна-Русь, Галицько-Волинська, Польська, Литовська держави) не мав власного писаного закону конституційного характеру. Однак, саме тоді були закладені певні передумови для подальшого розвитку політико-правових ідей в Україні. В часи Княжої України найважливішою пам'яткою, що зберегла ці норми звичаєвого права, була «Руська Правда». Крім звичаєвого права, у «Руській Правді» зібрані «княжі устави», але вони за змістом та формою ближчі до звичаєвого права, ніж до писаного закону [6, с. 32]. Продовження такої аргументації в історико-правовому поступі розвитку нашої держави зазначає Музиченко П.П.: «Державний устрій України-Русі мав усі передумови для подальшого створення представницьких структур. Тогочасне віче правомірно розглядати як орган прямого народоправства, який функціонував у вигляді зборів громадян міста, землі і розглядав та виносив ухвали у справах, що стосувалися цілого князівства чи землі. У цьому плані Київська держава розвивалась в контексті державних форм правління європейських держав, але з її занепадом (кінець XIV-XV століття) традиції демократизму та парламентаризму не дістали подальшого розвитку» [7, с. 15].

На нашу думку, потребує уточнення аргументація щодо занепаду традиції демократизму і парламентаризму. Автор сам собі суперечить, констатує перед тим, що Київська держава розвивалась в контексті європейських держав. Указана суперечність не знаходить свого підтвердження у європейській історіографії, про що ми зазначали у дослідженні. Звісно, існують різні наукові погляди та оцінки, штучна міфологізація свідомості тощо.

Однак, з погляду концепції розвитку

парламентаризму та бікамеральної організації, демократизму та європейських демократично-правових цінностей, у подальшому своєму історичному поступі, не можна не погодитися з історіософським осмисленням розвитку бікамеральних практик на українських землях. Зокрема, у контексті подальшого розвитку (а не занепаду) державних форм правління європейських держав. Звертає увагу думка Слюсаренка М.А., який, окреслюючи пам'ятки законотворчої діяльності державних органів влади за Литовсько-Руської доби, виділяє їх як найбільш суттєвий закон, систематизований як юридичний акт в єдиний документ – третя редакція Литовського Статуту, одним із основних джерел якого була Руська Правда, польські збірники звичаєвого права, надруковані у Вільно в 1614 р. Виданням Литовського Статуту було завершено процес уніфікації правових систем Руських земель і литовського права. Замість різноманітних місцевих прав уперше було створене загальне «посполите право», єдине для всієї Литовсько- Руської держави. Соціальний зміст Литовського Статуту відображав інтереси привілейованого шляхетського стану. Він справляв істотний вплив на законодавства сусідніх держав, мав чинність як офіційний збірник законів і в козацькій державі [8, с. 44].

У контексті досліджуваного питання, як зазначає польський дослідник П. Кроль, на відміну від інших країн Європи, у Польщі (до складу якої входили значні території Руси-України в результаті експансії) не закріпився правний поділ на нижчу і вищу шляхту (аристократію). Охоче повторювалось, що у Польщі «шляхтич на загороді рівний воєводи». Але фактично існували майнові та суспільно-політичні відмінності всередині шляхти. Горішню верству шляхетського стану складали магнати, які володіли значними маєтками, займали важливі посади і впливали на політику держави [9, с. 52-56]. (Нобілітація – надання шляхетства – мало місце і на теренах українських земель).

Найчисельніший прошарок середньої заможної шляхти (які володіли кількома

селями) пройшов швидкий процес політичної активізації. Зростав її вплив на державу. Політичні амбіції шляхти відкрили можливості шляхетської демократії, що започаткувало активну участь у державному житті. Поступово з 1493 року, спільні зустрічі короля, ради послів, яких присилали земські сейми, викликали необхідність створення окремої посольської палати. Королівська рада як дорадчий орган, який був сформований у переважній більшості з можновладців, був започаткований і утворений як Сенат, у якому голосував король. У 1505 році була ухвалена Конституція, яка уточнила компетенцію короля і сейму, без згоди якого жоден закон не міг бути запровадженим. Сейм складався з трьох рівноправних сторін (сеймових станів): короля, сенату, посольської палати. Саме у посольській палаті обговорювались проекти законів, редагували їх зміст. Усі вони повинні були отримати схвалення короля сенату і посольської палати. Вони мали назву Конституцій. Польська держава стала шляхетською Річчю Посполитою.

Подальше дослідження історіогенези бікамералізму в контексті подальшого його розвитку у вищевказаний період, акцентує нашу увагу на скликанні Зигмундом II Августом спільного сейму обох держав, де була вирішена справа унії з Литвою, спільні вибори монарха, спільний сейм, зрівняння в правах. Одним зі значущих елементів була кодифікація права (нова редакція чинного права II – Литовський Статут 1466 р.). Актуальним було те, що були внесені записи про головну роль литовського сейму з посольською палатою, який складався з послів, що обирались на повітових сеймиках. Ухвалювати і реформувати закони міг тільки сейм, це була його компетенція. Відповідно ми можемо зазначити наявність європейських впливів бікамералізму. Характерним і показовим було те, що були ліквідовані правові обмеження щодо православних панів та шляхти. Так, Зигмунд Август у 1563 році видав привілей, у якому проголосив рівноправність православних русинів на спільному сеймі. Це знайшло своє документальне підтвердження. Утвердження релігійної

толерантності мало вплив на зміну недовіри православної шляхти і українського панства до корони та унії з нею.

Люблінська унія створила Річ Посполиту обох народів, федерацію, що складалася з двох рівноправних членів – Корони і Литви. Правова основа унії складалася з верховної влади, а саме короля і парламенту, бо не складалася з багатьох народів, утримувала свою єдність, характеризувалася непорушною повагою до сейму. І хоча суперечок не бракувало, однак нова держава протрималася аж до падіння під кінець XVIII ст. [9, с. 65].

Досить характерним з погляду акумуляції, узагальнення та осмислення історичних процесів державотворення, юридичних практик та історичних надбань є те, що після включення до Польщі у 1569 році Підляшшя, Поділля, Київщини у роботі сенату Речі Посполитої брали участь литовські та руські представники еліти. Досить часто ці групи об'єднувалися в одну магнатську еліту, яка перепліталася родинними і дружніми зв'язками, представники якої успадковували титули, ставали власниками значних латифундій. Магнатські двори притягували інші прошарки збіднілої шляхти, кількість яких ставала значною, що зумовлювалось наділами маєтків. У цих аспектах Річ Посполита досить виразно відрізнялась від країн, де формувався абсолютизм: Франції, Англії та ін.

З моменту укладення Люблінської унії новостворена держава почала називатись Річчю Посполитою обох народів. Ішлося про два народи, польський та литовський, у розумінні етнічної спільноти, а про політичні народи – спільноти шляхти, що жила в Польській Короні і Великому Литовському князівстві без розрізнення її під етнічним, релігійним чи іншим оглядом [9, с. 75].

Держави перед поєднанням персональною унією мали певний позитивний досвід багатоетнічності, вважали політику терпимості найкращим і найефективнішим засобом збереження миру і злагоди, продовжуючи її й у наступні століття. Основною цінністю, на якій створюва-

лася і будувалася шляхетська демократія була політична свобода, рівність, змога користуватися правом активної чи пасивної участі управління, беручи участь у засіданнях сеймиків та сейму, а також елекції короля.

Як зазначають відомі польські вчені, зокрема П. Кроль: «Під цим оглядом Польща на кілька століть випередила Францію чи Англію, де ще в першій половині XIX століття лише 1,5 – 3,2 % мали виборче право» [9, с. 77].

Фактично, кожен шляхтич, незважаючи на віру, без огляду на майновий стан, етнічне походження мав однакові права. Сама ідея рівності була основою багатьох конституційних рішень, характерних для Речі Посполитої. Таким чином, голос кожної шляхетської спільноти враховувався на рівні з позицією центральних органів.

При дослідженні специфіки функціонування та розвитку систем бікамералізму на етапі Середньовіччя в контексті вищезазначеного слід зауважити, що під час перебування більшої частини українських земель у складі Речі Посполитої (XIV – XVII ст.) «шляхетська демократія» орієнтувалась на «Руську Правду», приписи якої діяли до кінця XV ст. Закріплені у конституціях польського сейму князівські і королівські привілеї, які поширювались на шляхетську еліту, знаходять своє підтвердження у конституціях польського сейму, що діяв з 1446 року в Судебнику Великого князя Казимира 1488 р., у Литовських Статутах 1529 р., 1566 р., 1588 р., які у доповненні із Саксонським зерцалом і низкою інших джерел німецького права були нормативною основою політико-правової системи тих часів. Досить характерним і показовим є те, що Річ Посполита народилася і розвивалася як звичайна сповнена суперечностей держава. Закони, які давали гарантію майнової та особистої недоторканості, що є фундаментом демократії, – практично фіксуються у Польщі понад двісті років тому, тобто набагато раніше, аніж славнозвісний англійський Habeas Corpus Act. Зародження громадянського суспільства в період боротьби незаможної шляхти проти домінування магнатів і

олігархату спостерігається у XVI столітті. Отже, можна констатувати, що польський шляхетський парламентаризм у Європі у XVI ст. був досить своєрідним надбанням у контексті формування і розвитку сучасних теорій демократичного врядування. У порівнянні з англійським парламентом, де завжди було присутнє міщанство, йому не вдалось обмежити роль і компетенції володаря настільки, як це було на теренах Польщі під час шляхетського парламентаризму. Така модель парламентсько-політичної культури у публічному житті суспільства була вагомим чинником, який певний історичний проміжок часу давав змогу об'єднувати величезні території, адже Річ Посполита того часу була однією з найбільших за населенням держав Європи (поступалась лише Франції, Німеччині, Московії). Саме консолідація держав, здійснена в акті Люблінської унії (1579 року), поширила конституційне значення шляхетської демократії на територію всієї держави, підкреслювала привабливість та оригінальність конституційного вирішення, даючи провідну позицію у суспільному і господарському житті шляхетському станові, гарантії свободи і належні політичні права та привілеї, охорону приватної власності.

Відомий польський дослідник історичної спадщини Речі Посполитої Ігор Конколевський, досліджуючи багатокультурність народів того часу: русинів, українців, білорусів, німців, євреїв тощо, вказує на домінування у давній Речі Посполитій не двох, а трьох націй: поляків, литовців, русинів. А також на перетворення федерації на трискладовий механізм: польсько-литовсько-руський, тобто складений з Польської корони, Великого Литовського Князівства і Руського князівства, створеного з Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств. Майже до кінця існування Речі Посполитої її володарі користувалися титулатурою «Короля Польщі, великого князя литовського, руського та інших, що походила з пізньосередньовічної повної офіційної назви Литовської держави – Великого Князівства Литви, Русі і Жмуди [10, с. 90-94].

Не наводячи всіх існуючих інтерпретацій, варто зазначити, що як перед Люблінською унією, так і після неї на теренах Речі Посполитої більшість населення використовували давньоруську мову, поділ якої на діалекти, як зазначають мовознавці (українську, білоруську мови), розпочався під кінець епохи Середньовіччя. Давньоруська мова була урядовою, використовувалася у судочинстві. Нею також складено основну кодифікацію права, тобто три Литовські статuti – 1529, 1566, 1588 років, а писаний II Литовський Статут використовувався в українських воєводствах практично до поділу Речі Посполитої. Київський воєвода Андрій Кисіль (1600-1653 рр.), який, до речі, був сенатором Речі Посполитої, православного віросповідання, а також, наприклад, автор Гадяцької угоди (1658 року) Юрій Немирович вільно володіли обома мовами. Як зазначає ігор Конколевський, складно уявити культурну консолідацію польсько-литовської Речі Посполитої без участі двох мов: польської і руської, якими розмовляли принаймні 70% мешканців у Речі Посполитій. Під оглядом віросповідання у період 1620-1648 рр. відсоток шляхетських римокатолицьких родів складав 8,3%, а православних – 72,9% [10, с. 98-99].

Висновки

Простежуючи і досліджуючи історіогенезу вищезазначеного етапу становлення та розвитку бікамералізму, слід зазначити, що однією з найбільших трагедій і помилок Речі Посполитої була відсутність ефективної політико-правової лінії стосовно козацтва. Правляча еліта Речі Посполитої була вражена зверхністю, кон'юктурністю, непослідовністю. Ігнорувалось надання відповідного статусу шляхетства чи окремого військового стану з відповідними вольностями аналогічно шляхетським – козацтву, що призвело до кривавих та нищівних повстань. Але у науковому сенсі становлення бікамералізму на теренах України, його осмислення у загальному і конкретному контекстах дало своє підґрунтя у конкретно-історичному плані наступних етапів свого становлення та розвитку.

Література

1. Клочковський Є. Історія Польщі до кінця XV ст. / Є. Клочковський. – Тов. інституту Центрально-Східної Європи. Інститут А. Міцкевича: Люблін, 2005. – 217 с.
2. Старнавська М. Польща – держава Середньовічної Європи / М. Старнавська. – Інститут національної пам'яті. Польща – нариси історії: Варшава, 2015. – 365 с.
3. Куйбіда В.С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні / В.С. Куйбіда. – Л.: Літопис, 2001. – 375 с.
4. Рогачевский А.Л. Возникновение правовой семьи орденой Пруссии: дис. д.ю.н. 12.00.01. / А.Л. Рогачевский. – СПб, 2005. – 467 с.
5. Кралюк П. Борьба за наследство в Руси в середине и второй половине XIV века / П. Кралюк // Зеркало недели. – № 2 (298). – 21.01.2017 г. ZN.UA. – С.15
6. Іванов В.М. Історія держави і права України. / В.М. Іванов. – К., 2002. – 264 с.
7. Музиченко П.П. Історія держави і права України / П.П. Музиченко. – К.: Знання НОО, 1999. – 429 с.
8. Слюсаренко М.А. Історія української конституції / М.А. Слюсаренко. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 464 с.
9. Кроль Пйотр. Річ Посполита обох народів. Польща – держава Середньовічної Європи / П. Кроль. – Інститут нац. пам'яті: Варшава, 2015. – 365 с.
10. Конколевський І. Річ Посполита багатьох народів, релігій, культур. Багатокультурність і станова держава. Русини, українці та білоруси. Польща – нарис історії / І. Конколевський. – Інстит. нац. пам'яті: Варшава, 2015. – 365 с.